

Asia: VN/1463/2025

Lausuntopyyntö selvityksestä sosiaali- ja terveysalan järjestöjen avustustoiminnan edellytyksistä ja linjauksista

Lausunnonantajan lausunto

1. Raportissa ehdotetaan avustustoiminnan uudistamista kahdella vaihtoehtoisella mallilla.

- A - Tasapainoista tulevaisuutta rakentamassa (raportin kappale 4.1.)
- B - Muutokseen sopeuttaminen (raportin kappale 4.2)

Kumpi malleista soveltuu mielestänne paremmin uudistuksen lähtökohdaksi?

Valinta:

-

2. Selvityshenkilön raportissa esitetyssä Tasapainoinen tulevaisuus- avustusmallissa avustuksia kohdennettaisiin viidelle teema-alueelle, jotka liittyvät yhteiskunnan keskeisiin haasteisiin, joihin liittyvään toimintaan tulisi jatkossa kohdentaa STEA-avustuksia. Teemat liittyvät suomalaisen yhteiskunnan keskeisiin haasteisiin, kuten ikärakenteen muutokseen ja kansansairauksiin. Kappaleessa 4.1 esitetyt teemat ovat:

- lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin lisääminen
- ikääntyneiden toimintakyvyn tukeminen
- mielenterveyden edistäminen
- yksinäisyyden vähentäminen ja osallisuuden vahvistaminen
- väestöterveyden edistäminen ja kansansairauksien ehkäisy

Ovatko esitetyt teemat edustamasi organisaation näkökulmasta perusteltuja?

-

Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä); Käytä kutakin vaihtoehtoa vain kerran seuraavissa kysymyksissä.A) Lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin lisääminen

-

Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä)B) ikääntyneiden toimintakyvyn tukeminen

-

Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä)C) mielenterveyden edistäminen

-

Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä)D) yksinäisyyden vähentäminen ja osallisuuden vahvistaminen

-

Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä)E) Väestöterveyden edistäminen ja kansansairauksien ehkäisy

-

3. Selvityshenkilön raportissa on esitetty kappaleessa 4.1.3., että järjestöjen toiminnan alueellisia hyödyntämismahdollisuuksia voitaisiin lisätä ja hallinnollista taakkaa keventää siirtämällä hyvinvointialueiden järjestöavustukset STEAn hallinnoitavaksi? Kannatatteko ehdotusta järjestöavustusten siirtämisestä hyvinvointialueilta STEA-avustuksiksi? Valinta:

-

4. Kappaleessa 4.1.1.6 selvityshenkilö on esittänyt tapoja, joilla teemoja olisi mahdollista työstää edelleen siten, että STEAlla on alkuvaiheessa merkittävä rooli. Miten mielestänne mahdolliset muut teemat tulisi määritellä?

-

5. Muita huomioitanne raportista

Oikeusministeriön yhteydessä toimiva kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta KANE kiittää selvityshenkilöä raportista ja sosiaali- ja terveysministeriötä mahdollisuudesta lausua selvityksestä sosiaali- ja terveysalan järjestöjen avustustoiminnan edellytyksistä ja linjauksista. Neuvottelukunnassa mukana olevat kansalaisyhteiskunnan toimijat ottavat valtionavustustoiminnan kehittämiseen yleisesti kantaa raportin perusteella ja tekevät suosituksia valmistelun jatkamiseksi valtioneuvostossa.

1 KESKUSTELLAAN KANSALAISSYHTEISKUNNAN TOIMINTAEDELLYTYKSIÄ OSANA JULKISEN TALOUDEN SUUNNITELMAA

Valtionavustustoiminnan tavoitteena on saavuttaa yhteiskunnallisiin tarpeisiin vastaavia päämääriä ja edistää niihin liittyviä tavoitteita valtionavustusten avulla. Päämäärät ja tavoitteet perustuvat usein lainsäädäntöön, kuten sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta annettuun lakiin (284/2023), jossa säädetään, että valtionavustusta voidaan myöntää laajasti sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen.

KANE huomauttaa, että valtionavustusten myöntämisellä on päämäärien ja tavoitteiden lisäksi välittömiä ja välillisiä vaikutuksia, jotka on myös tarpeen tunnistaa ja tunnustaa valtionavustustoimintaa koskevissa edellytyksissä ja linjauksissa. Harkinnanvaraisten valtionavustusten kaltainen vastikkeeton julkinen rahoitus on olennainen osa demokratiaa ja yhteiskunnan kriisinkestävyyttä monimuotoisen kansalaisyhteiskunnan kautta. KANE pyytää, että kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytysten kehittäminen ja seuranta otetaan vielä entistä näkyvämmiin mukaan valtionavustustoiminnan edellytyksiin ja linjauksiin. Siihen sisältyisi myös analyysi toimijoiden yksityisestä rahoituksesta valtionavustustoiminnan kehittämisen tukena.

KANE suosittelee, että yleishyödyllisten yhteisöjen rahoituksen ja toiminnan kehittämisen parlamentaarinen neuvottelukunta käy laajan keskustelun valtionavustuksiin osoitettavista määrärahoista ja niiden kohdentamisesta raportin perusteella. Valtionavustusten myöntämistä on perusteltua käsitellä myös tulevassa julkisen talouden suunnitelmassa, kun valtionavustusten määrä on pienentynyt merkittävästi osana valtiontalouden säästöjä.

2 KEHITETÄÄN AVUSTUSTOIMINTAA HALLINNON TASOJEN VÄLISENÄ YHTEISTYÖNÄ

Raportissa ehdotetaan, että hyvinvointialueiden myöntämät avustukset (15 miljoonaa euroa) siirrettäisiin myönnettäväksi Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksessa. Ehdotetun muutoksen voidaan arvioida heikentävän hyvinvointialueiden demokratiaroolia ja järjestöyhteistyötä sekä oletettavan, että hyvinvointialueet tekevät yhteistyötä ainoastaan sosiaali- ja terveysjärjestöjen kanssa. Osallisuutta ja järjestöyhteistyötä olisi perusteltua käydä läpi yhdessä kuntien, hyvinvointialueiden ja järjestöjen kanssa sekä kartoittaa, miten kunnat kehittävät avustustoimintaa parhaillaan.

Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI selvittää tänä vuonna oikeusministeriön toimeksiannosta kuntien ja hyvinvointialueiden yhdistyksille ja säätiöille myöntämää tukea ja tekee ehdotuksia tukeen liittyvien käytänteiden, kuten tietoprosessien kehittämiseksi. Selvitys on osa hallitusohjelmaan sisältyvän kansalaisjärjestöstrategian toimeenpanoa. Selvityksen odotetaan tuottavan myös uutta tietoa viranomaisille siitä, miten avustustoimintaa koskevaa tietoa voidaan avata ja hyödyntää koko hallinnon tasolla.

Valtionavustusten suuntaaminen teemaperusteisesti muistuttaa valtionavustustoiminnan yhteistä toimintamallia, joka korostaa ilmiölähtöisyyttä, verkostomaista yhteistyötä ja vaikuttavuutta. Valtionavustustoimintaa on tarpeen suunnitella ja arvioida yhdessä järjestöjen kanssa. KANE suhtautuu kriittisesti siihen, että hallinto päättäisi teemat järjestöjen puolesta ja asettaisi järjestöt

hallinnon jatkeeksi, mikä kaventaisi myös järjestöautonomiata. Valtionapuviranomaisten on vältettävä kansalaisyhteiskunnan ohjaamista ja kunnioitettava yhdistymis- ja kokoontumisvapautta. Järjestöjen toimijuutta, toimintaperiaatteita ja toiminnan järjestämistä koskevaa päätösvaltaa on kunnioitettava valtionavustuksia myönnettäessä.

3 JATKETAAN KANSALAIJÄRJESTÖSTRATEGIAN POIKKIHALLINNOLLISTA TOIMEENPANOJA

Valtioneuvoston periaatepäätös kansalaisjärjestöstrategiasta linjaa järjestöjen toimintaedellytysten kehittämisestä kuluvalle hallituskaudella 2023–2027. KANE kannattaa raportin ehdotuksia, jotka vievät kansalaisjärjestöstrategiaa käytäntöön valtionapuviranomaisissa ja hallintorajat ylittävässä yhteistyössä valtioneuvostossa. Järjestöt tarvitsevat yleisavustuksia valmiuksiensa kehittämiseksi, mihin kannustaa myös kansalaisjärjestöstrategian tavoite painottaa yleisavustuksia hankeavustusten sijaan. Yleisavustukset tai niiden kohdentamisen vähentäminen lisäävät myös järjestöjen harkintavaltaa valtionavustusten käytössä.

Raportin ehdotukset järjestöjen varainhankinnan edellytysten kehittämisestä ovat yhteneväisiä kansalaisjärjestöstrategian kanssa. Valtiovarainministeriö valmistelee järjestöille osoitettavien lahjoitusten verovähennysoikeuden laajentamista osana henkilöiden tuloverotusta ja eräitä muita verotusta koskevia muutoksia selvittävää hanketta. KANE kehottaa välttämään sektori- ja toimialarajoituksia verovähennysoikeutta laajennettaessa, jotta järjestöt olisivat asiassa yhdenvertaisessa asemassa.

Kansalaisjärjestöstrategian mukaan on tarkoitus selvittää, mitkä varainhankinnan kustannukset voisivat olla valtionavustusten käyttöön hyväksyttäviä kustannuksia. KANE kannustaa sosiaali- ja terveysministeriötä ja Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskusta olemaan aloitteellinen asiassa. Valtiovarainministeriön raportissa Järjestöjen varainhankinnan avustaminen ja tukeminen valtionavustustoiminnassa todetaan, että valtionapuviranomainen voi harkintansa mukaan myöntää valtionavustuksen myös varainhankintaan käytettäväksi.

Raportin ehdotusten perusteella voidaan kehittää julkiseen rahoitukseen liittyviä käytäntöjä. Yhtenä kansalaisjärjestöstrategian päämääränä on, että Suomeen saatavan EU-rahoituksen määrä kasvaa. Raportissa todetaan, että Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus myöntää valtionavustuksia EU-rahoituksessa vaadittavan omarahoitusosuuden kattamiseksi. Avustuskeskuksen käytäntöä on perusteltua jatkaa ja laajentaa valtioneuvostossa tulevaan rahoitusohjelmakauteen valmistauduttaessa, jotta Suomi hyötyy Euroopan unionista entistä enemmän ja jotta kansainvälisen rahoituksen hyödyntämisen kulttuuri vahvistuu – myös järjestöissä ja järjestöjen kautta.

KANE suosittelee, että valtionavustustoiminnan yhteiskehittämisen ja yhteisten valtionavustuspalvelujen strategisen ohjaamisen yhteistyöryhmän yhteydessä toimiva jaosto käsittelee käsillä olevaa raporttia osana valtionavustuskäytänteiden uudistamista. KANE kannustaa

valtionapuviranomaisia ja järjestöjä suunnittelemaan yhdessä, millä keinoilla järjestöjen haku- ja hallinnointivalmiuksia EU-rahoituksessa voitaisiin kehittää ja mittaamaan järjestöjen hallinnollista taakkaa valtionavustustoiminnassa toimintatapojen kehittämiseksi.

4 KEVENNETÄÄN JÄRJESTÖJEN HALLINNOLLISTA TAAKKAJATKAMALLA VALTIONAVUSTUSPALVELUIDEN KEHITTÄMISTÄ

KANE kannattaa monivuotisten yleisavustusten myöntämistä, koska se keventää järjestöjen hallinnollista taakkaa. Varsinaista hyötyä voidaan saada aikaan jatkamalla valtionavustuspalveluiden kehittämistä ja uudistamalla valtionavustuskäytänteitä. Esimerkiksi esitetyt jatkohakemukset, asiakkaan työpöytä asiakirjojen toimittamista varten ja raportointivaatimusten keventäminen ovat harkinnan arvoisia keinoja.

KANE suhtautuu kriittisesti valtionavustusten myöntämisessä sovellettavien varallisuuskriteereiden kiristämiseen. Jos järjestöjen riippuvuutta julkisesta rahoituksesta halutaan vähentää kansalaisjärjestöstrategian mukaisesti, varainhankinnassa onnistumista pitäisi katsoa riittävän pitkällä ajalla, esimerkiksi kolmen vuoden ajanjakson aikana. Varallisuuden arvioinnissa pitäisi ottaa huomioon myös järjestön monivuotiset suunnitelmat, kuten tulevat investoinnit tai tapahtumat. Julkisen ja yksityisen rahoituksen vaikutuksia valtionavustusten myöntämiseen olisi perusteltua tarkastella myös valtionavustuslain osittaisuudistushankkeessa.

5 PANOSTETAAN AVOIMEEN HALLINTOON JA VAIKUTUSTEN ARVIOINTIIN

KANE muistuttaa, että kolmen viikon lausuntoaika on lyhyt, kun sitä vertaa kuuden viikon vähimmäisaikaan säädösehdotuksista pyydettyjen kirjallisten lausuntojen antamisessa. Lyhyt lausuntoaikataulu heikentää kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kykyä ottaa kantaa ehdotuksiin valtionavustustoiminnan edellytyksistä ja linjauksista, joilla on laajoja ja kauaskantoisia kansalaisyhteiskuntavaikutuksia.

Edellytyksissä ja linjauksissa olisi hyvä vielä tarkentaa, miten päällekkäisyyttä vähennetään valtionavustustoiminnassa ja onko sillä vaikutusta esimerkiksi vähemmistöryhmien tai haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten kanssa toimivien järjestöjen mahdollisuuksiin hakea ja saada valtionavustusta.

Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta - Taina Susiluoto,
puheenjohtaja, kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta